

зайве нехай буде «немов полова, що вітер її з току звіває» (Ос., 13:3).

Андрій Непомнящий

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА ГАЛИЧИНИ 1919—1939 рр.:
«МУРАВЛИНА ПРАЦЯ» І НАЦІОНАЛЬНИЙ ОПТИМІЗМ

Пристрасний поет і публіцист Євген Маланюк, говорячи про доленосні для українського народу історичні події початку ХХ ст., називав його роками «обудження і зриву нації, але також і роками «фатальних історичних хиб та національної сліпоти». Історія українсько-польських взаємин багата на драматичні, а часто — і трагічні сторінки. Період 20—30-х рр. минулого століття був одним із останніх, а водночас ця доба — приклад найбільш напружених і найбільш резонансних відносин між українським і польським народами.

На території Галичини, анексованої Польською державою (за згодою міжнародного співтовариства), як і в радянській Україні, вирішувалося трагічне питання — українське «бути чи не бути». Однак і в цей час, коли національно-визвольні змагання завершилися поразкою, а розшматована Україна різновеликими територіями опинилася під владою чужих країн, державницький інстинкт продовжував наснажувати українську інтелігенцію на пошуки — знову і знову! — нових шляхів збереження національної ідентичності, нових форм діяльності заради поступу народу. Одна із них — такий суспільний феномен, як галицька преса, що після програної боротьби пройшла складний шлях становлення і розвитку.

Для повновартісного й об'єктивного висвітлення цієї масштабної проблематики відомий дослідник-журналістикознавець Лідія Сніцарчук, автор рецензованої монографії*, опрацювала великий масив архівних документів, друкованих джерел, спеціальної літератури, пресових публікацій, що дозволило вповні відтворити картину

---

* *Сніцарчук Л. В.* Українська преса Галичини (1919—1939 рр.) і журналістико-знавчий дискурс : монографія / Лідія Сніцарчук ; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, Відділення «Науково-дослідний центр періодики». — Львів, 2009. — 416 с.

розвитку і функціонування української преси Галичини, яка перебувала у складі Другої Речі Посполитої Польської. Висвітлення впливу специфічних соціально-економічних, суспільно-політичних, культурно-правових умов існування преси недержавної нації, що є базовим тлом для конкретики досліджуваної періодики, — результат критично виваженого історіографічного аналізу оригінального фактографічного матеріалу. У науковий обіг введено потужний пласт публікацій, які містять справжнє інформаційне багатство, що сприяє переосмисленню та збагаченню наукового знання. Використовуючи саме це джерело фактичної інформації, науковець черпає із нього щедрий первинний матеріал для ґрунтовної аналітики.

Монографія, пропонована для вдумливого прочитання, заповнює ще одну лакуну в історії вітчизняного журналістикознавства. Особливо наголосимо: автор оригінальної праці усвідомлювала, які труднощі очікували дослідників цього пласту духовної спадщини, адже попередні політичні режими без вагань знищували ці набутки культури як носіїв ворожого і небезпечного знання. Державні машини як Польщі, так і Російської імперії (згодом — її наступниці СРСР) у цьому контексті діяли в одному руслі. Не поглинуті «пащею часу» і збережені завдяки науковій сумлінності та людській порядності, українські видання Галичини дочекалися-таки свого часу.

Відзначимо, що вперше в історії сучасного журналістикознавства як об'єкт дослідження розглядається українська преса Галичини 1919—1939 рр. — величезний пласт газет і журналів, різнорідних за суспільно-політичними ідеологіями, соціокультурною спрямованістю, різнопланових за інформаційною політикою, цільовим призначенням, засобами впливу на читача тощо. Провідники народу, творці друкованого слова — а це переважно правники, педагоги, священники, подвижницьки виконували свою місіонерську роботу. Вони прозорливо передбачали, що їхня «муравлина» праця сприятиме донесенню до нащадків повної правди про життя народу, сповнене боротьби.

Відомо, що процеси становлення держави у Польщі відбувалися у складних суспільно-економічних реаліях. Тож у цей період протистояння українців і поляків набуло надзвичайного напруження, що суттєво позначилося на громадсько-політичному, економічно-культурному житті покороєної Галичини.

Автор стверджує, що проблематичність творення українських пресодруків зумовлювалася насамперед політико-правовою специфікою Польської держави. Всеохопний, жорсткий і системний владний контроль — у першу чергу діяльність цензурних органів, а також поліцейний нагляд — призводив до відчутних матеріальних втрат через численні конфіскації — аж до закриття видань. Констатований факт слугує підтвердженням ускладненого до краю становища української періодики та постійної боротьби, яку вимушено провадили пресовидавці, за легальну присутність в інформаційному просторі Галичини.

У полі зору дослідниці — такий важливий аспект існування преси, як юридичне регулювання її діяльності. Надзвичайно активно на шпальтах галицьких видань відбувалося обговорення правових особливостей взаємин «влада — преса». Науковець ілюструє усвідомлення тогочасними українськими пресотворцями важливості дотримання чинного законодавства у цій галузі: така правова нормативістика мала для «народу недержавного більше значіння як для народу державного, бо це справа давно устійнена, що преса недержавного народу є його «оком та ухом», є чинником ініціативи, дорадником і критиком, інформатором та організатором, словом — творчою рушійною силою суспільности».

Однак влада робила все для того, аби казуїстично використовувати закони не для регулювання власне пресової діяльності, а насамперед для обмеження політичної активності (у першу чергу — це видання періодики) національних меншин (так було потрактовано українство на рідній землі!). Коментована у такий спосіб правова нормативістика, по суті, визначала стан свободи слова, впливаючи на зміст часопису, а часто — і на долю працівників преси.

Своєрідним тараном у боротьбі влади зі збурювачами державного спокою виступала цензура, яка з огляду на надані повноваження була найскладнішим для уникнення і найжорстокішим щодо застосування методом придушення інакодумання. Поширена практика «білих плям», конфіскації, закриття видань — ось що було в активі захисників Польської держави від найменшого суспільного протесту.

Ствердивши цитатою оптимістичне бачення журналістами міжвоєнної доби («Цензурні умови та брак державної підтримки не

в силі затримати нормального розвитку преси»), дослідниця на прикладі аналізу українських часописів переконливо доводить, що, попри негативізм дійсності, ця преса, витворена інтелектуальними зусиллями й, наскільки можливо, фінансовою підтримкою українства, усе-таки розвивалася. Отже, цей динамізм засвідчував волю потугу й креативну спроможність творців преси.

Дослідивши масив українських видань, автор дійшла висновку, що пресу міжвоєнної можна представити тематичною конструкцією із дев'яти основних блоків (79 універсальних (політематичних), 266 громадсько-політичних, 182 культурологічних, 9 наукових, 39 релігійно-виховних, 15 господарсько-кооперативних, 109 фахових, 26 спеціалізованих (монотематичних), 17 спортивних часописів). Ці видання, виконуючи свої функції, належним чином задовольняли інформаційні потреби українського читача.

Періодичність медіаелементів галицької періодики дослідниця трактує як важливий параметр її функціонування, адже пресотворці (це підтверджують матеріали редакційних засідань, публікації) вважали успішне вирішення проблеми комунікаційного ритму важливим для оптимального ведення справи. Однак періодичність виходу регулювалася насамперед можливостями її утримувачів. Автор відзначає, що, незважаючи на складнощі українського пресобуття, журналістський креатив продовжував творити нові видання, а також віднаходити можливості для визначення оптимальної форми періодичності.

У монографії досліджено великий пласт організаційних та фахових аспектів діяльності журналіста. Автор прагне висвітлити ареал фахового дискурсу, який розгорнувся у пресі й охопив журналістське життя у всіх проявах. У цьому контексті важливо відзначити, заради чого заторкувалися ці питання: по-перше, аби зацікавити аудиторію персоною журналіста; по-друге, аби започаткувати обмін думками фахівців-журналістів щодо своєї професійної діяльності.

Ще один сегмент дослідження, безпосередньо дотичний до комплексу цієї проблематики, — діяльність редакцій газет і журналів, адже заснування і ведення українських часописів створювали традиційні (з огляду на постійність і тривалість) проблеми — як організаційно-творчі, так і фінансові. До слова: здавалося б, мартиролог української преси 20—30-х рр., який містить тризначне число

назв видань, що «не прожили» й року, мусив би вразити цією «цифровою» правдою, однак замість втрачених друків з'являлися інші, підтверджуючи вагомий потенціал українського пресовидавничого руху і національний оптимізм.

Не оминуту увагою і такий цікавий прояв організаційно-фахової діяльності журналістів, як заснування і функціонування професійних товариств. Фахові організації як прояви корпоративної солідарності журналістів ставили перед собою різноманітні завдання, які визначалися професійними зацікавленнями. Товариство письменників і журналістів імені Івана Франка (ТОПЖ) гуртувало українських письменників і журналістів саме у творчо-фахове середовище і прагнуло вирішувати його професійні та дотичні потреби.

Л. Снічарчук простежила діяльність цього об'єднання, створеного професіоналами, шанованими у журналістському середовищі, диспонуючи великою кількістю матеріалів, в яких висвітлено його здобутки і прорахунки.

Ще один фаховий аспект журналістської діяльності у міжвоєнну добу, на якому зосереджується автор монографії, — як забезпечувалися редакції «виробленим кадром» — кваліфікованим, ерудованим і творчим працівником. Рівень фаховості журналістів, їхні ініціативність та допитливість надзвичайно багато важили (та й важать завжди!) для підвищення накладів видання — адже саме так читачі своєрідно демонструють визнання ними професіоналізму творців часопису. Як і тоді, так і тепер, за великим рахунком, у ціні компетенція, креативність, енергійність, дотримання професійно-етичних принципів.

Важливість публічного обговорення доцільності професійної підготовки журналістів, здобуття ними фахової освіти, організації навчального процесу підтверджено великою кількістю проаналізованих публікацій цієї тематики, автори яких — носії відомих у галицькій пресі імен — мали полярні погляди на цю проблему. Однак думка більшості схилилася-таки до необхідності опанування журналістського фаху. Об'єктивне висвітлення суті цієї дискусії особливо актуальне і для нашого часу, коли аналогічні питання постають на повен зріст.

Дослідження корпусу публіцистичних текстів, в яких гостро порушувалися журналістикознавчі проблеми, зокрема суспільне

призначення і функції журналістики, заангажованість преси та її наслідки для суспільства тощо, засвідчило їх непроминальність — бо ж і сьогодні актуальні питання, що таке «свобода думки, а що розхристаність», чим різняться «полеміка противника» і «його злобні напади». Як ніколи, важливо осмислити досвід наших попередників і зробити його набутком сучасності.

Видання академічного плану, гідним прикладом яких є аналізована монографія, сприяють, побіч виконання своєї основної функції — збагачувати науковий дискурс, розширенню інтелектуальних горизонтів, дозволяють відчути, що минуле — це важливо й актуально, бо має відлуння у сьогодні, бо без знання історії (у широкому сенсі) проблематично облаштовувати сучасне життя, бо без знання морально-духовних орієнтирів, національних цінностей, усвідомлення ваговитості духовного спадку наших попередників болісно переривається історична тяглість з усіма прикрими наслідками. Це знання сприяє формуванню вмотивованої позиції і власного бачення — як щодо світу, так і свого місця у ньому. Монографія Л. Сніцарчук — достойна інвестиція у наукову дискусію, що в майбутньому дозволить отримати дивіденди поступу.

Микола Сулятицький

ОСЯГНЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ СУТНОСТІ

Інтелектуальна робітня вченого Володимира Качкана нещодавно збагатила сучасне українське літературознавство добротним науковим монографічним виданням*. Її власне екскурсивність детермінує своєрідну екстраполяцію від базових теоретично-аналітичних аспектів науки про письменство у напрямі з'ясування навколопроблемних питань, введення додаткової інформації, епізодів, постатей якраз через епістолярне відображення. Бо, як правильно резюмує основний автор, — «часом — один листовний рядок може

---

* *Качкан В.* Екскурси і дискурси (українська історія, література, культура, філософія, фольклористика, етнологія, пресологія в епістолярному віддзеркаленні: панорама проблеми) : монографія / В. Качкан, О. Качкан. — Івано-Франківськ, 2009. — 212 с.